

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatele **M. F.**, zastoupeného Mgr. Janem Šafránkem, advokátem se sídlem Na Příkopě 859/22, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2019, č. j. 33 Cdo 3313/2018-150, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2018, č. j. 15 Co 38/2018-122, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 13. 11. 2017, č. j. 34 C 223/2017-83, za účasti **Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 10**, jako účastníků řízení, a **P. K.**, zastoupeného JUDr. Jaroslavou Šafránkovou, advokátkou, se sídlem Lublaňská 673/24, Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení,

t a k t o :

- I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2019, č. j. 33 Cdo 3313/2018-150, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 10. 4. 2018, č. j. 15 Co 38/2018-122, a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 13. 11. 2017, č. j. 34 C 223/2017-83, bylo porušeno právo stěžovatele na ochranu vlastnictví a právo na soudní ochranu zaručené čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod.**
- II. Tato rozhodnutí se proto ruší.**
- III. Vedlejšímu účastníkovi se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.**

O d ů v o d n ě n í :

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 10 a Městského soudu v Praze, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a dále jimi byl porušen též princip právní jistoty a smluvní volnosti.

2. Z odůvodnění ústavní stížnosti a také z vystavené plné moci je nicméně patrné, že stěžovatel svojí argumentací napadá i v záhlaví citované usnesení Nejvyššího soudu, od jehož doručení ostatně počítá lhůtu k podání ústavní stížnosti. Ústavní soud proto v souladu se svou judikaturou (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 8. 2008 sp. zn. II. ÚS 256/08 – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná pod <http://nalus.usoud.cz>), navazující na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004, Přehled rozsudků ESLP, ASPI, Praha č. 3, 2004, str. 125), podrobil ústavnímu přezkumu i usnesení Nejvyššího soudu, aniž považoval za nutné vyzývat stěžovatele k upřesnění petitu ústavní stížnosti.

3. Z vyžádaného soudního spisu Obvodního soudu pro Prahu 10, sp. zn. 34 C 223/2017 se podává, že v záhlaví citovaným rozsudkem obvodní soud zamítl stěžovatelovu žalobu, aby žalovaný P. K. zaplatil stěžovateli částku 1 800 000 Kč s úrokem z prodlení a stěžovateli uložil povinnost zaplatit žalovanému náhradu nákladů řízení. Stěžovatel se uvedené částky domáhal s odůvodněním, že na základě smlouvy o půjčce ze dne 31. 7. 2008, uzavřené mezi stěžovatelem jako věřitelem a žalovaným jako dlužníkem, zapůjčil žalovanému částku ve výši 1 185 000 Kč. Dále na základě smlouvy o půjčce ze dne 12. 6. 2009 zapůjčil stěžovatel žalovanému částku ve výši 300 000 Kč a na základě smlouvy o půjčce ze dne 23. 12. 2009 částku ve výši 315 000 Kč. Celková částka zapůjčená žalovanému stěžovatelem tedy činí 1 800 000 Kč. Stěžovatel a žalovaný si mezi sebou ve smlouvách o půjčce sjednali smluvní úrok ve výši 6 % ročně. Následně dohodou ze srpna roku 2015 o změně smluv o půjčkách odpustil stěžovatel žalovanému placení smluvního úroku sjednaného v rámci smluv o půjčkách.

4. Z této blíže nedatované „dohody o změně smluv o půjčce“ (č. 1. 15) je patrné, že mezi stěžovatelem a žalovaným byla dne 31. 7. 2008 uzavřena smlouva o půjčce (stěžovatel poskytl částku 1 185 000 Kč), dne 12. 6. 2009 další smlouva o půjčce (stěžovatel zapůjčil žalovanému částku 300 000 Kč) a konečně dne 23. 12. 2009 další smlouva o půjčce (ohledně částky ve výši 315 000 Kč). Tyto smlouvy o půjčkách se změnil tak, že se ruší od počátku ustanovení týkající se dohodnutého úroku (tzn. dlužník není povinen hradit věřiteli za poskytnuté plnění úrok ve výši 6 % za rok), když ostatní ujednání smluv zůstávají beze změny.

5. K podmínkám o vrácení uvedených částek je v předmětných smlouvách o půjčce obsaženo (srov. č. 1. 6 – 10), že půjčky budou splaceny formou převodu na účet věřitele. Protože tedy účastníci smluv nesjednali konkrétní výši a termíny jednotlivých splátek, posoudil prvostupňový soud jejich ujednání o splatnosti dluhu z půjček a termíny jednotlivých splátek jako neurčitě. Je-li dohoda o splatnosti dluhu neplatná pro neurčitost, nastává v otázce splatnosti stejná situace, jako kdyby dohoda o splatnosti dluhu nebyla uzavřena vůbec. Nebyla-li splatnost dluhu dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, lze o splnění dluhu požádat dlužníka kdykoliv. V takových případech je pak třeba podle prvostupňového soudu považovat za den rozhodný pro počátek běhu promlčecí lhůty ten den, který následuje po vzniku právního vztahu sjednaného na neurčitou dobu.

6. Vzhledem k námitce promlčení vznesené žalovaným prvostupňový soud posoudil věc tak, že v posuzovaném případě promlčecí lhůta práva stěžovatele na vrácení plnění z půjček, jejíž splatnost nebyla účastníky sjednána, začala běžet ode dne následujícího poté, co právní vztah ze smluv o půjčce vznikl, tzn. od 1. 8. 2008, od 13. 6. 2009 a od 24. 12. 2009. Nárok stěžovatele je tak vzhledem k podání žaloby ke dni 28. 6. 2017 promlčen, neboť žaloba byla podána po uplynutí tříleté promlčecí doby (resp. lhůty).

7. Stěžovatel v této souvislosti uvedl, že vznesení námítky promlčení žalovaným je nutno hodnotit jako rozporné s dobrými mravy, a to z důvodu psychického nátlaku ze strany žalovaného [ten měl stěžovateli hrozit, že bude-li po něm dlužnou částku vymáhat, zveřejní

intimní nahrávky ze schůzek mezi stěžovatelem, žalovaným a jeho (bývalou) manželkou]; pokud však k tomuto nátlaku dle vyjádření stěžovatele mělo dojít v průběhu roku 2014, pak obvodní soud poukázal na to, že již v roce 2014 byl nárok stěžovatele promlčen.

8. Prvostupňový soud rovněž nepovažoval za uznání dluhu, pokud strany mezi sebou dodatečně uzavíraly smlouvy o půjčce poté, co stěžovatel žalovanému a jeho manželce (část) plnění fakticky poskytl krátce před uzavřením smluv. Naopak vyšel z toho, že mezi stranami byly uzavřeny konkludentně smlouvy o půjčce, které byly následně potvrzeny v písemné formě. Jako uznání dluhu obvodní soud neposoudil ani mezi stěžovatelem a žalovaným uzavřenou dohodu o změně smluv ze srpna roku 2015, neboť z ní nevyplývá ani to, jakou částku měl žalovaný při jejím podpisu aktuálně dlužit, jakým způsobem měl svůj dluh splácet, ani do kdy měl být dluh splacen. Soud prvního stupně tedy dospěl k závěru, že šlo výhradně o změnu smluv o půjčkách v podobě oduštění smluvního úroku ve výši 6 %. Naopak, mělo-li by jít o právně relevantní uznání dluhu, musel by být dluh uznán co do důvodu (titulu) a výše. Není-li naopak určitost projevu vůle uznat dluh co do důvodu a výše a příslib dluh zaplatit dána obsahem listiny, na níž je uznání dluhu zaznamenáno, nejde o platné uznání dluhu. Pokud manželka žalovaného poskytla stěžovateli separátní uznání dluhu s tím, že dluh se nachází ve společném jmění manželů, pak toto jednání nemá podle prvostupňového soudu žádný vliv na běh promlčecí lhůty ve vztahu k žalovanému, jakožto výlučnému dlužníku ze smluv o půjčkách.

9. K odvolání stěžovatele Městský soud v Praze ústavní stížností napadeným rozsudkem prvostupňové rozhodnutí potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů řízení. S hodnocením provedeným prvostupňovým soudem se městský soud zcela ztotožnil. Vyšel z toho, že žalovanému byla poskytnuta půjčka v celkové výši 1 800 000 Kč a že na ni nebylo žalovaným nic zaplacen. Žalovaný nic z toho podle městského soudu nepopíral, avšak během řízení se dovolal námitky promlčení. Soud prvního stupně přitom podle městského soudu správně hodnotil význam institutu promlčení a správně také odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu vztahující se k situaci, kdy námitku promlčení je nutno hodnotit jako rozpornou s dobrými mravy jen v mimořádně závažných situacích. Ani odvolací soud pak žádné takové závažné okolnosti v právě posuzovaném případě neshledal; ostatně aspekty vztahu mezi účastníky řízení (a manželkou žalovaného) nebyly zcela vysvětleny, proto bylo podle městského soudu vhodné přidržet se výlučně formálněprávního hodnocení věci. Údajné vydírání stěžovatele žalovaným (probíhající navíc v době, kdy byl dluh již promlčen) zůstalo údajně jen v rovině tvrzení.

10. Vzhledem k rozporuplným stanoviskům účastníků řízení k jejich vzájemnému vztahu se městský soud ztotožnil s prvostupňovým soudem v závěru o nadbytečnosti výsledku účastníků, protože by šlo nadále jen o tvrzení proti tvrzení. Vzhledem k rozporům v účastnických výpovědích manželky žalovaného v rozvodovém řízení probíhajícím u jiného soudu by přitom objektivní a zejména věrohodný důkaz nepřinesl ani její případný svědecký výslech v tomto řízení.

11. Okolnost, že dohodu z roku 2015 o prominutí úroků nelze hodnotit jako uznání dluhu, pak ani podle městského soudu není přepjatým formalismem, neboť z dané dohody jednoznačně plyne, co bylo jejím smyslem (tedy oduštění úroků). V této souvislosti je podle městského soudu nutno přihlídnout k tomu, že účastníci smluv i následné dohody jsou právní laici, a proto není namístě jim podsouvat, že jejich vůle směřovala k tak sofistikovanému jednání jako uznání dluhu.

12. Následné dovolání stěžovatele bylo ústavní stížností napadeným usnesením odmítnuto. Podle Nejvyššího soudu stěžovatel v dovolání nevznesl žádnou otázku, jež by zakládala jeho přípustnost. Uplatněním způsobilého dovolacího důvodu ovšem nelze zpochybňovat posouzení věci, vychází-li taková argumentace dovolatele z jiného skutkového stavu, než z jakého vyšel

při posouzení věci odvolací soud. Zjišťuje-li pak soud obsah smlouvy, jde o skutkové zjištění, zatímco dovozuje-li z právního úkonu konkrétní práva a povinnosti účastníků právního vztahu, jde již o aplikaci práva na zjištěný skutkový stav, tedy o právní posouzení. Samotné hodnocení důkazů odvolacím soudem tedy úspěšně nelze napadnout dovolacím důvodem nesprávného právního posouzení. Námitky stěžovatele uplatněné v dovolání přitom nesměřují primárně proti právnímu posouzení věci, nýbrž právě proti správnosti skutkových zjištění, na jejichž základě odvolací soud uzavřel, že obsahem žádné z předložených listin (smluv o půjčce či dohody o jejich změně) není jednoznačný projev vůle žalovaného, spočívající v kvalifikovaném uznání dluhu.

13. Přípustnost dovolání podle Nejvyššího soudu nezaložila ani otázka účinků uznání dluhu manželkou žalovaného, neboť uzavřel-li za trvání manželství a společného jmění smlouvu o půjčce jako dlužník i jen jeden z manželů, je z takové smlouvy zavázán jen sám oprávněný. Nic na tom nemění ani okolnost, že věřitel může dosáhnout uspokojení i z věcí, které jsou součástí společného jmění manželů. To je ustálený právní závěr, od něhož není důvod se podle Nejvyššího soudu odchýlovat.

14. Zakládal-li stěžovatel konečně přípustnost dovolání na posouzení otázky, jakou povahu má písemně uzavřená smlouva o půjčce, je-li uzavřena toliko následně po faktickém uzavření smlouvy spočívajícím v převodu peněz, pak řešení uvedené otázky stěžovatel buduje na skutkové verzi odlišné od toho, co jednak sám tvrdil a co zjistil na základě provedeného dokazování odvolací soud. Tedy ani taková otázka přípustnost dovolání založit nemohla.

15. V ústavní stížnosti stěžovatel opakuje svoje východisko, že dodatečně uzavřené písemné znění smluv o půjčkách, stejně jako dohodu o odpuštění úroků, nutno zároveň vyložit jako uznání dluhu ze strany žalovaného. Dále stěžovatel upozorňuje na uznání dluhu manželkou žalovaného, jakož i na to, že uznání dluhu nebrání, je-li dluh již promlčen. Všechna tato uznání dluhu prý přitom mění promlčecí lhůtu na desetiletou.

16. Soudy rovněž zasáhly do smluvní volnosti stěžovatele a žalovaného, neboť je jednoznačné, že dlužník s věřitelem (tedy žalovaný a stěžovatel) se dohodli, že věřitel odpustí dlužníkovi úrok, neboť se dlužník zavázal, že bude svůj dluh splácet. Pokud by strany neměly v úmyslu kromě odpuštění úroků stvrdit to, že dluh existuje, nemělo by podle stěžovatele žádný smysl dohodu uzavírat [v této souvislosti stěžovatel odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3168/16 ze dne 11. 7. 2017 (N 121/86 SbNU 85) s tím, že pokud obecné soudy z právě uvedeného východiska nevyšly, zasáhly tím do smluvní svobody stěžovatele a žalovaného].

17. Obecné soudy rovněž porušily zásadu rovnosti účastníků řízení, jako součást práva na spravedlivý proces a soudní ochranu, když neprovedly navrhouvanou účastnickou výpověď stěžovatele samotného, ani výpověď manželky žalovaného. Zároveň však jako důkaz provedly účastnickou výpověď žalovaného v jiném (rozvodovém) řízení, kterého se ale stěžovatel přirozeně nemohl účastnit. Shora uvedeným postupem a výsledkem řízení pak obecné soudy zasáhly rovněž do práva stěžovatele na ochranu vlastnictví.

II. Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka řízení a eventuální replika stěžovatele

18. Nejvyšší soud navrhuje, aby ústavní stížnost stěžovatele byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná nebo zamítnuta jako nedůvodná.

19. Městský soud jen stručně zrekapituloval právě posuzovanou věc a uvedl, že trvá na svých závěrech s tím, že ústavní stížnost by měla být zamítnuta nebo odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

20. Obvodní soud pro Prahu 10 i přes výzvu Ústavního soudu nepředložil k ústavní stížnosti vyjádření, nýbrž zaslal pouze spis.

21. Vedlejší účastník P. K. ve vyjádření k ústavní stížnosti shrnuje, že ústavní stížnost je jen opakováním stěžovatelovy dosavadní argumentace, když ani v ústavní stížnosti není dostatečně vysvětleno, v čem a jakým způsobem mělo dojít k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu, tedy v čem měly obecné soudy ve stěžovatelově věci porušit princip právní jistoty a zákaz svévole. Dále se vedlejší účastník domnívá, že stěžovatel řádně nevyčerpal dovolání (nevymezil jeho přípustnost), a proto ani právě projednávaná ústavní stížnost není v souladu se stanoviskem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl.ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.) přípustná. Vedlejší účastník rovněž spojil své vyjádření s návrhem, aby mu byla přiznána náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem.

22. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť tato nepřesahují rámec argumentace ústavní stížností napadených rozhodnutí, ani průběh dosavadního řízení.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

23. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

III/1 Obecná východiska

III/1/a Autonomie vůle

24. Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně vyjadřoval k nutnosti maximálního respektu k principu autonomie vůle, a to zvláště při posuzování smluv obecnými soudy. Přitom dovodil, že autonomie vůle představuje elementární podmínku fungování právního státu [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 128/06 ze dne 11. 11. 2009 (N 235/55 SbNU 267)] s tím, že jde o jeden z projevů vázanosti státní moci zákonem podle čl. 2 odst. 3 Listiny a podle čl. 2 odst. 4 Ústavy [srov. např. shora cit. nález sp. zn. IV. ÚS 3168/16]. Proto autonomie vůle má dvě strukturální dimenze: (1.) státní mocí lze do autonomní sféry jednotlivce (a tedy i do jeho autonomních volných projevů) zasahovat jen v rámci daném výslovným svolením (pokynem) zákonodárce, a (2.) jednotlivec může v rámci své volní autonomie činit vše, co mu zákon nezakazuje (nebo v čem ho neomezuje). V této druhé dimenzi je pak autonomie vůle vůči státní moci přímo vykonatelná.

25. Skutečnost, že autonomie vůle je bezprostředně aplikovatelná (a vůči státní moci vynutitelná) se pak projevuje v tom, že interpretuje-li soud v soudním řízení mezi účastníky uzavřenou smlouvu, musí k ní přistupovat nikoliv tak, že tato má být bezvadná, ale tak, že v ní (prostřednictvím ní) jednotlivec vyjádřil, co chce (respektive to, co chtěl) dosáhnout. Jednotlivec tedy činí (činil), co mu zákon nezakazuje a soud jej výkladem jeho právního jednání (například interpretací jím uzavřené smlouvy) nesmí nutit k tomu, co mu zákon výslovně neukládá. Například v nálezu sp. zn. II. ÚS 2124/14 ze dne 26. 1. 2016 (N 13/80 SbNU 163), navazujícím na nálezu sp. zn. I. ÚS 625/03 ze dne 14. 4. 2005 (N 84/37 SbNU 157), Ústavní soud uvedl, že prioritu musí mít výklad smlouvy, který nezakládá její neplatnost, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá; zmíněné východisko přitom podle Ústavního soudu platí zvláště tehdy, jsou-li v daném případě možné oba výklady.

26. Naznačenému principu ovšem nutno rozumět nikoliv (jen) tak, že by měl bránit toliko jednomu z nejzávažnějších zásahů veřejné (v tomto případně soudní) moci do smluvní volnosti (jako jednoho z mnoha projevů autonomie vůle), ale je nutno jej chápat tak, že soud musí při řešení sporů identifikovat ekonomický účel právního jednání (smlouvy) a tuto hospodářskou funkci se snažit – což je zvláště podstatné v právě posuzovaném případě – zachovat (to samozřejmě ale jen tehdy, neodporuje-li takový hospodářský účel smlouvy zákonu, dobrým mravům atp.). Proto také Ústavní soud trvale zastává názor, že směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu, než je ve smlouvě zanesen a podaří-li se takový jiný význam v řízení před soudem dostatečně ozřejmit, musí mít takový účastníky smlouvy sledovaný účel přednost před interpretací smlouvy upínající se jen k jejímu doslovnému výkladu [srov. k tomu přiměřeně též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 11. 2013, sp. zn. 32 Cdo 1893/2011].

III/1/b Uznání dluhu

27. Uznání dluhu patří podle ustáleného výkladu [srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 29 Odo 341/2001] mezi zajišťovací právní prostředky, přičemž zajišťovací mechanismus je dvojí [na tom nic nezměnil ani zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“) nahrazující zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „zákon č. 40/1964 Sb.“)]. Uzná-li dlužník svůj dluh co do důvodu a výše, vychází se z toho, že dluh v době uznání trval, nezanikl. Po uznání dluhu je to proto nově dlužník, kdo musí prokázat případný opak, tedy že dluh například vůbec nevznikl nebo již netrvá. Vedle přenesení důkazního břemene způsobuje uznání dluhu též přerušování běhu promlčecí lhůty, kdy od uznání dluhu počne běžet promlčecí lhůta nová, desetiletá. Zákon č. 40/1964 Sb. (srov. § 110 a § 558) přitom umožňoval uznání práva i promlčeného dluhu. Na rozdíl od obchodního zákoníku a občanského zákoníku však vyžadoval, aby dlužník v okamžiku uznání o promlčení věděl [srov. k tomu § 323 odst. 1 obchodního zákoníku a § 2054 odst. 3 občanského zákoníku]. Na druhou stranu zákon č. 40/1964 Sb. dovoľoval ve smyslu svého § 110 uznání promlčeného práva vedoucího k založení nové, desetileté, promlčecí lhůty, byť uznáním práva nebyl založen vznik domněnky trvání dluhu (srov. k tomu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 33 Odo 133/2005). U uznání práva zákon č. 40/1964 Sb. ani nevyžadoval, aby dlužník při uznání práva měl vědomost, zda je dluh již případně promlčen. Uznání dluhu muselo mít podle zákona č. 40/1964 Sb. písemnou formu, jednalo se o jednostranné právní jednání dlužníka, které mohlo být i opakované ve vztahu k jednomu dluhu. Z uznání muselo (a stále musí) být zjištělné, jakého dluhu se týká a do jaké výše dlužník svůj dluh uznává. Podle judikatury Nejvyššího soudu platí (srov. např. rozsudek ze dne 12. 3. 2019, sp. zn. 21 Cdo 292/2018), že v případě uznání dluhu vzniklého za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. se i jeho případně pozdější uznání řídí naposledy citovaným zákonem. V právních poměrech zákona č. 40/1964 Sb. tedy nelze přímo a bez dalšího akceptovat například

konkludentní uznání dluhu atp., jako je tomu v občanském zákoníku nebo jako to bylo dovozováno judikaturou v obchodněprávních vztazích.

III/2 Aplikace obecných východisek na právě projednávaný případ

28. Z vyžádaného soudního spisu, o čemž výslovně neměl pochybnost ani městský soud (srov. str. 9 jeho rozsudku), se podává, že stěžovatel žalovanému půjčil uvedenou částku 1,8 mil. Kč a žalovaný mu ničeho nevrátil, což ani nepopírá; bránil se však, jak uvedeno shora, námitkou promlčení. Stěžovatel pak měl za to, že námitka promlčení není důvodná, neboť došlo k uznání dluhu ze strany žalovaného (což způsobilo běh nové desetileté promlčecí lhůty), a to mimo jiné tím, že stěžovatel a žalovaný spolu uzavřeli v roce 2015 dohodu, kterou se předchozí smlouvy o půjčkách (resp. jimi založený právní vztah) mění tak, že žalovaný jako dlužník nemusí hradit úrok, který byl původně ve smlouvách sjednán. Soudy přitom dospěly v napadených rozhodnutích k závěru, že zmíněná dohoda o prominutí úroků nemůže – vzdor přesvědčení stěžovatele – představovat zároveň uznání dluhu. Tento jejich závěr však není podle Ústavního soudu správný a ústavně souladný.

29. Jak bylo uvedeno shora, v poměrech právě projednávaného případu musí být uznání dluhu písemné, musí z něj být patrné, jaký dluh se v něm uznává a do jaké výše. Musí z něj být také seznatelný příslib dlužníka dluh zaplatit. Písemný text dohody o prominutí úroků (srov. č. 1. 15) se přitom výslovně odkazuje na jednotlivé smlouvy o půjčkách, tedy je z ní patrné, z jakého důvodu a kolik žalovaný vedlejší účastník stěžovateli v době uzavření dohody dlužil (přitom ani městský soud neměl pochybnost, že žalovaný ničeho stěžovateli nevrátil, když opak žalovaný ani netvrdil – srov. vyjádření žalovaného na č. 1. 53 nebo výpisy z účtu na č. 1. 71 a násl.). Uvedenou dohodu pak nutno v kontextu posuzované věci podle Ústavního soudu vykládat tak, že jejím podpisem žalovaný vyjádřil svou vůli dluh zaplatit, byť samotný text dohody takový závazek výslovně neobsahuje; takový závazek ovšem obsahují původní smlouvy o půjčkách, k nimž se podpisem dohody z roku 2015 žalovaný opětovně přihlásil, a povinnost vrátit shora uvedenou částku (vzniklá podle původních smluv) zůstala dohodou z roku 2015 nedotčena.

30. Ústavní soud si je přitom vědom, že uvedeným výkladem poněkud vykročil z praxe, jak bylo uznání dluhu zákonem č. 40/1964 Sb. chápáno. Ovšem vzhledem k okolnostem této věci – tedy k tomu, že žalovaný dobrovolně se stěžovatelem uvedenou dohodu uzavřel, jakož i vzhledem k tomu, že způsob nazírání na institut uznání dluhu prošel od devadesátých let minulého století, kdy bylo ustanovení § 558 do zákona č. 40/1964 Sb. zařazeno, vývojem, jenž se projevil i v občanském zákoníku – nepovažuje Ústavní soud takový postup za nepřiměřený, a to ani v tom ohledu, že by byl pro žalovaného překvapivý. Obecné soudy (a ani žalovaný sám) se totiž hlouběji nepokusily vysvětlit, proč by vlastně žalovaný uvedenou dohodu podepsoval, pokud by svůj dluh nehodlal uznat. Přitom ekonomický účel (srov. shora) dohody z roku 2015 je podle Ústavního soudu zcela zřejmý: stěžovatel dostane zpět dlužnou částku a žalovaný nebude muset hradit dohodnutý úrok. Rovněž je očividné, že přistoupil-li žalovaný na dohodu o změně dříve sjednaného právního vztahu podle shora citovaných smluv o půjčce, vzbudil ve stěžovateli důvodné očekávání, že mu budou jeho prostředky vráceny.

31. Z uvedeného lze rovněž podle Ústavního soudu přesvědčivě dovodit, že hodnocený případ je dosti specifický, proto nemohly obstát úvahové a aplikační mechanismy spojené s institutem uznání dluhu, které obecné soudy jinak běžně používají a jež jsou za jiných okolností s to napomoci k nalezení spravedlnosti. Ústavní soud se tedy zcela neztotožňuje ani s názorem městského soudu, že hodnotit dohodu o prominutí úroků zároveň jako uznání dluhu by bylo nepřiměřené vzhledem k tomu, že jí uzavíraly obě strany (žalovaný a stěžovatel) jako právní laici. Naopak i z čistě laického pohledu lze podle Ústavního soudu přijmout,

že souhlasí-li dlužník s tím, že mu věřitel odpustí sjednané úroky, znamená to současně potvrzení původního dluhu.

32. Obecným soudům lze přisvědčit potud, že z dohody o prominutí úroků nelze zjistit například aktuální výši dluhu. Nicméně taková otázka v daném případě – jak je uvedeno shora – vůbec nebyla sporná. Navíc, při hodnocení dohody ze srpna roku 2015 jako uznání práva by otázka výše dluhu ani nebyla určující; takové právní jednání – jak shrnuto shora – má vliv jen na běh promlčecí lhůty (§ 110 zákona č. 40/1964 Sb.).

IV. Závěr

33. Nezbyvá tedy než uzavřít, že vyloučily-li obecné soudy možnost posouzení shora uvedené dohody zároveň jako uznání dluhu ze strany žalovaného, neinterpretovaly podústavní právo v jeho ekonomicko-sociální kauzalitě a při respektování zásady smluvní autonomie, tedy neinterpretovaly ho ústavně souladným způsobem. To v daném případě představuje porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. k tomu v poměrech právě projednávané věci bod 20 shora citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 34/17] a také porušení práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Za této situace nebylo nezbytné výslovně reagovat na všechna stěžovatelem v ústavní stížnosti vznášená pochybení obecných soudů, neboť právě interpretace dohody o prominutí úroků je pro věc klíčová, z čehož ostatně vycházel i samotný stěžovatel.

34. Příliš restriktivní hodnocení dohody o prominutí úroků přitom nenapravit ani Nejvyšší soud, byť sám v odůvodnění v záhlaví citovaného usnesení konstatuje, že nesprávné zhodnocení práv a povinností plynoucích například ze smlouvy je nutno považovat za právní hodnocení, které je ovšem způsobilým dovolacím důvodem. Stěžovatel přitom v dovolání zákonný důvod pro jeho podání zformuloval (viz zejména body III. až V.), když označil řadu rozhodnutí Nejvyššího soudu, se kterými mělo být rozhodnutí odvolacího soudu v rozporu, a vymezil relevantní právní otázku.

35. Skutečnost, že Městský soud v Praze práva a povinnosti z dohody plynoucí vyhodnotil v rozporu s judikaturou Ústavního soudu a Nejvyššího soudu [srov. k tomu přiměřeně právě shora citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 1893/2011], byla predestřena výše. Stěžovatel tedy řádně vymezil přípustnost dovolání a proto ani jeho ústavní stížnost nemůže být ve vztahu k rozsudku městského soudu hodnocena jako nepřipustná. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a v záhlaví citovaná rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušil.

36. Za této procesní situace nemohlo být vyhověno návrhu vedlejšího účastníka na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem, jelikož podle ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu lze tuto náhradu přiznat jen „podle výsledku řízení“, kdy vedlejší účastník nebyl se svou procesní obranou úspěšný.

P o u ě n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

V Brně dne 10. března 2020

Jiří Zemánek
předseda senátu